

Arkivsaknr.: 20/22530-2
Saksbehandler: Gunn Elin Jakobsen

Saksgang
Formannskapet

Møtedato
16.03.2021

Høringsuttalelse til NOU 2020:15 Utredning om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene

Kommunedirektørens innstilling til vedtak:

Tromsø formannskap oversender uttalelsen, slik den fremkommer i saksutredningen, som høringsinnspill til NOU 2020:15 «Det handler om Norge. Bærekraft i hele landet. Utredning om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene».

Stig Tore Johnsen
Kommunedirektør

Magne Amundsen
Seksjonsleder

Hva saken gjelder

Saken gjelder forslag til innsending av høringsuttalelse til NOU 2020:15.

Saksutredning

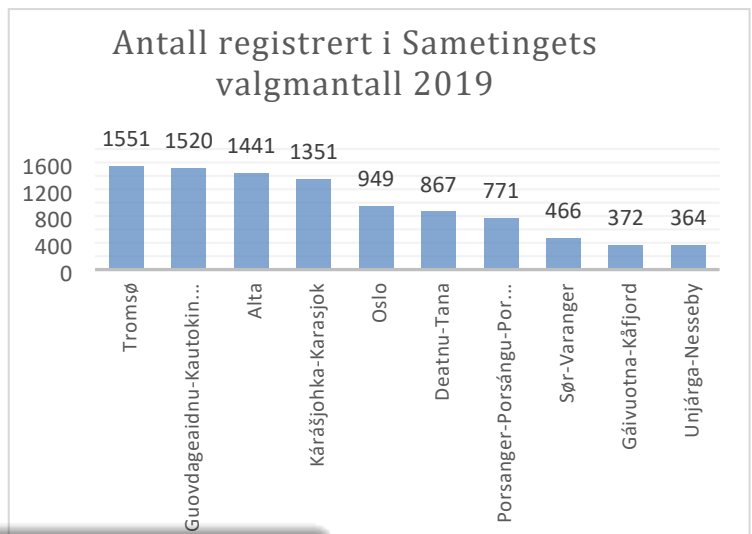
Innledning

Tromsø kommune synes det er et svært godt grunnlag i NOU 2020:15 for å diskutere utfordringer for distriktene i Norge. (<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2020-15/id2788079/>) Tromsø kommune støtter utvalgets vurdering av at det er positivt og viktig for Norges del at befolkningen i distriktene opprettholdes.

Vi vil levere uttalelse til NOU 2020:15 selv om kommunen er i sentralitetsklasse¹ 3, og som sådan ikke kommer inn under NOU 2020:15 sin definisjon² av en distriktskommune. (Distriktskommuner er i rapporten definert som kommuner med lav sentralitet, dvs. sentralitetsklasse 5 og 6.) Tromsø kommune er stor i utstrekning med sine 2521 km² og har et distrikt med et befolkningstall på omlag 6000 personer. Vi anser derfor at noen av kommunens utfordringer har likhetstrekk med det distriktskommuner med sentralitet 5 og 6 opplever, og at distriktstiltak derfor også er viktige for Tromsø kommune.

Det sies i utredningen at den gjelder for samiske lokalsamfunn. Tromsø kommune har det høyeste antall innbyggere som er registrert fra en kommune i Sametingets valgkantall. Diagrammet viser de ti kommunene med høyest antall registreringer.

Tromsø inngikk i oktober 2013 en avtale om samarbeid mellom Sametinget og Tromsø kommune. Denne avtalen er nå under revidering.

Avtale om samarbeid mellom Sametinget og Tromsø kommune

De kontraherende parter, Sametinget i Norge og Tromsø kommune, erkjenner at samene er ett folk med felles historie, kultur, språk og tradisjoner, og legger til grunn internasjonale avtaler og forpliktelser om urfolks rettigheter¹, likeså konstateres at Tromsø kommune historisk sett har hatt en samisk bosetning, at kommunen har en betydelig og voksende samisk befolkning, samt at kommunen er vertskapsby for et stort antall samiske studenter.

Partene erkjenner videre et ansvar for det samiske samfunnet og samfunnsutvikling i Tromsø kommune, at det derfor er et særlig behov for samarbeid mellom partene i saker som berører samiske forhold i Tromsø kommune.

¹ Sentralitetsklassen er satt i forhold til en sentralitetsindeks som er satt sammen av to del-indeks basert på 1) antall arbeidsplasser de som bor i den enkelte grunnkrets kan nå med bil i løpet av 90 minutter og 2) hvor mange ulike typer servicefunksjoner (varer og tjenester) de som bor i den enkelte grunnkrets kan nå med bil i løpet av 90 minutter.

² NOUen definerer distriktskommuner som de med sentralitetsnivå 5 og 6 og i noen tilfeller sentralitet 4.

Regionalt samarbeid og internasjonalt fokus

Gjennom Tromsøområdet regionråd har vi samarbeid med Karlsøy kommune (sentralitetsindeks 6) og Balsfjord kommune (sentralitetsindeks 5). Tromsø kommune har i tillegg også samarbeid med Lyngen og Storfjord (begge med indeks 6), gjennom arbeidet med oppfølging av Regional strategisk næringsplan for Tromsøregionen (august 2018). Det er store pendlingsstrømmer mellom Tromsø og regionen rundt. Det bør legges til rette slik at det er gode forutsetninger for mobilitet i arbeidsmarkedet gjennom gode pendlingsmuligheter. Tromsø kommune er opptatt av hele regionens utvikling, og vil gjerne bidra til å demme opp om utflytting fra landsdelen ved å være et attraktivt og vekstkräftig knutepunkt.

Tromsø har en sentral rolle i det arktiske samarbeidet, eksempelvis gjennom etablering av sekretariatet for Arctic Mayor's Forum i Tromsø. Det er et nytt organ som skal gi lokale myndigheter en stemme internasjonalt. Tromsø ønsker å være en arktisk hovedstad med perspektiver på utviklingen i nord. Likhetsstrekk i utviklingen i den arktiske regionen hadde vært et interessant supplement til analysene i NOU 2020:15.

Demografi og levekår i kommunens distrikter

I Tromsø kommune har distriktenes³ andel av kommunens befolkning gått ned fra 10,2 prosent i 2001 til 7,6 prosent i 2020. Det er totalt 53 prosent menn og 47 prosent kvinner i distriktene per 1.1.2020. De sentrumsnære bygdene har minst befolkningsnedgang. Dette er i tråd med det utvalget oppsummerer på side 180: «-vekst i folketallet i kommunesentret, mens mange bygder og øysamfunn i utkanten ofte har hatt befolkningsnedgang.» Det er viktig slik utvalget peker på at det trenges strategi for hvordan konsekvensene av endringene skal håndteres slik at det ikke blir kun ad hoc-baserte tilpasninger. Tromsø kommune har startet arbeidet med en distriktsstrategi, der dette blir en av utfordringene.

I Tromsø kommunes levekårsundersøkelse⁴ fra 2019 fremkommer det at det er noen områder i distriktene som har mange utfordringer og som derav burde vært vurdert nærmere. Det gjelder spesielt i indre fjordstrøk. Rapporten⁵ fra den sjuende Tromsøundersøkelsen 2015-16 viste at det er helseulikheter mellom ulike områder i Tromsø kommune. Den generelle tendensen i forhold til distriktene blir formulert slik: «*En del distriktssoner har en høyere andel med fedme og daglig røykere, samt dårligere selvopplevd helse og lavere utdanningsnivå hos deltakere under 67 år.*»

Utvalget peker i kapittel 10.6 (side 190) på at nye distriktpolitiske målsettinger bør ha ambisjoner om å påvirke levekår og opprettholde lokalsamfunnenes vitalitet og attraktivitet. Levekårsutfordringer i distrikter med befolkningsnedgang og aldring krever en annen tilnærming enn for byområdet. Lokalisering av tjenestefunksjoner betyr mye som utvalget også påpeker, men fokus på bærekraftige innovasjoner for å sikre befolkningen nødvendige tilbud er ikke tilstrekkelig. Distriktskommuner og kommuner med store distrikter trenger også økonomiske ordninger som hjelper til med å opprettholde attraktive distrikter. Utvalget er inne på dette når det sies at «--staten må opprettholde en politikk som støtter opp om det gode liv også i distriktene» (side 182). Inntekst- og utgiftskorrigerings må fortsette, men også med hensyn til at bykommuner med store distrikter kan ha stordriftsfordeler som ikke oppveier de samtidige smådriftsulempene.

Infrastruktur

³ Inndelingen har tatt utgangspunkt i skillet mellom skolekretser i byområdet og distriktet.

⁴ Tromsø kommune: «Levekår i Tromsø. Geografisk fordeling». 2019

⁵ UiT Norges arktiske universitet: «Folkehelse rapport. Den sjuende Tromsøundersøkelsen 2015-16.». 2019.

Tromsø kommune støtter utvalgets anbefaling (side 185) om at: «... *det må investeres mer i veiprosjekter som utvider og styrker integrasjonen i de regionale arbeidsmarkedene.*» Dette er viktig både for Tromsø og også omlandskommunene, slik at pendling skal kunne være en reell mulighet til å bli boende i distriktene. Også store produksjonsbedrifter/fiskerinæringen er avhengige av god infrastruktur for å få varer transportert ut av kommunen/regionen på en rask og sikker måte. Utvalget peker videre på at det er mulig å øke nytten av dagens fergetilbud ved å senke priser. Utvidelse av fergetilbud til å bli helårstilbud, som f.eks. mellom Bottnhamn – Brensholmen, er også viktige bidrag til regionforminsking.

«Staten må ta ansvaret for at alle innbyggerne har bredbåndstilgang» uttaler utvalget på side 186. Tromsø kommune synes dette er et viktig prinsipp siden det ikke er alle steder det vil være nok kundegrunnlag til at det kan skje på kommersielt grunnlag. Kommunen vil som utvalget se frem til dekning av neste generasjons mobilnett (5G), men full dekning i hele kommunen med nåværende system er et første steg. Effektiviseringer innen privat tjenesteyting som f.eks. bank/finans gir bedre digital tilgjengelighet, men best for de som har god nettilgang og for de som har digital kompetanse. Tromsø har fokus på bruk av digitale plattformer også i tjenesteytingen i helse- og omsorg. Det krever god og stabil digital infrastruktur for å få tatt i bruk nye digitale verktøy som kan gi mer effektivt samarbeid eller for å kunne gi kollegaveiledning gjennom visning av f.eks. insulin setting.

Utvalget poengterer i kapittel 10.4.4 at akseptable flypriser i distriktene er en forutsetning for å ta del i det norske samfunnet på lik linje med andre. Det er særlig viktig i områder uten gode alternative transportmidler som tog. Tromsø kommune er også opptatt av at hurtigbåttransporten i regionen har en god frekvens som passer i et regionalt arbeidsmarkedsperspektiv – og også for ungdom som reiser til/fra hjemsted og skole-/studiested.

Spørsmålet om videre utbygging av jernbanenettet i Norge er ikke en del av NOU 2000:15. Tromsø kommune ser gjerne at det diskuteres. Kommunen har tidligere levert uttalelser til Nasjonal transportplan med dette som tema.

Bolig

I Tromsø er det også utfordringer, slik utvalget peker på i kapittel 10.4.5, med at byggekostnadene gjerne kan være høyere enn boligverdien i distriktene – noe som kan føre til at folk ikke ønsker eller ikke får lån. Det å kunne ha et fungerende leiemarked for bolig i distriktene er viktig både for de som vil se om de ønsker å bosette seg i ei bygd og for de som er sesong-/deltidsarbeidere. Det er en viktig påpeking av utvalget at den økende eldrebefolkningen i distriktene også må tas hensyn til om de kan ha tilgang til bolig som både gjøre dem selvhjulpne lenger og at de kan ha tilgang til et fellesskap med andre. Tromsø kommune ser det som en fordel om Husbankens rolle styrkes i områder med svak dynamikk i boligmarkedet, og som utvalget påpeker at det også ses på alternative virkemidler gjennom skattesystemet.

Generelle merknader

Ett av de store temaene for Nord-Norge som er viktig for framtidig bosetting er fiskeripolitikk. Det er i liten grad berørt i utvalgets forslag til tiltak, men bl.a. ungdoms tilgang til fiskerinæringa er en viktig sak for framtidig bosetting.

Utvalget retter i kapittel 10.6.2 også søkelyset på kommune rolle som innovatør og som en aktør som skal mobilisere og koordinere ressursene i et lokalsamfunn (samskappingskommunen). Kommunen erkjenner at dette er viktige prinsipper for å bygge framtidens velferdssamfunn. Det krever imidlertid at kommunen har ressurser til å styrke potensielle lokale aktører som kan inngå i et samarbeid og bruker tid til å utvikle gode relasjoner over tid.

Tromsø kommune ser gjerne at det blir en diskusjon om utvidelse av tiltakssonen for nedskrivning av studielån, slik at den kan omfatte noen av kommunes ytterdistrikter.

Tromsø kommune synes det er svært interessant om det prøves nye tiltak i distriktspolitikken, der statlig finansiering inngår. Slike tiltak bør også kunne komme i betraktning for kommuner med et stort distrikt slik som Tromsø – uavhengig av sentralitetsindeks. Vurdering av gratis barnehage og SFO, forsøksordning med førerkort for 16-åringer og skattefritak for utleie av alle typer boliger i distriktene er noen spennende tiltak som nevnes.

Utvalget ønsker forslag til andre typer tiltak som ikke er inkludert i NOU 2020:15:

- Tromsø har en ordning med utviklingslag som organiserer lokale (upolitiske) interesser i distriktene. Disse får kommunal driftsstøtte. Utviklingslagene har vært og er gode medspillere i diskusjoner om saker som vedrører deres områder. Spesielt i beredskapssammenheng er det viktig.
- Tromsø kommunestyre har bedt om utarbeidelse av en distriktsstrategi. Arbeidet med et felles kunnskapsgrunnlag er i gang og utviklingslagene er bedt om å gi informasjon om sine områder og gi innspill til sentrale tema. Kunnskapsgrunnlaget gir samtidig et felles fundament for et «tre-planssamarbeid» mellom distriktsstrategien, interkommunal kystzoneplan for Tromsøregionen og oppstarten av revisjonen av kommuneplanens arealdel.
- Tromsø kommune har opprettet et eget fiskeriuvalg, som ser bl.a. på fiskerihavnstrukturen i kommunen. Tromsø kommune arbeider for å styrke servicepunktene i fiskerihavnene gjennom å tilby bedre avfallshåndtering for fiskeflåten. Styrking av dette kan også gi ringvirkninger for annen service i området. Arbeidet er forankret i Klima-, miljø- og energiplanen, som er tatt videre i «Plastfri by». Det arbeides for å finne finansiering for egenandel i et eget prosjekt, som allerede har fått midler fra Troms Holding AS.
- Styrking av lokalsamfunn gjennom samisk identitetsbygging skjer både i sentrum og i Lakselvbukt, der Gáisi språksenter også har lokaler. Lakselvbukt skole og barnehage satser på å styrke sjøsamisk kultur og språk, og har deltakelse i ulike prosjekter innen Duodji, matlaging, fritidsklubb og natur. Det er viktig at Sametinget har et økonomisk fundament som gjør det mulig å bidra til utvikling av og driftsstøtte til samarbeidsprosjekter i kommunene.

Tromsø kommune takker utvalget for et omfattende arbeid og håper på en god debatt videre om distriktenes utfordringer i Norge.

Konklusjon

Tromsø kommune oversender høringsuttalelsen slik den fremkommer i saksutredningen.

Vedtakskompetanse

Formannskapet